

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

0 €:n TYÖKALU
Silta-hanke, yksi vastuunotonmalli

Jouko Ortju
Sosiaalialan koulutusohjelma

KEMI/TORNIO 2009

TIIVISTELMÄ

Artikkeli on opinnäytetyön kuvaus ja kannanotto. Kirjoittaja on suorittanut Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman mukaisen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (yAMK) keväällä 2009. Koulutusohjelman sisältö ja tavoite oli kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen. Kirjoittaja valitsi opinnäytetyökseen hankkeen, jonka avulla tuotettiin toimintamalli varhaiselle puuttumiselle lastensuojelun perhetyöhön.

Artikkelissa kuvataan uusi toimintamalli ja sen käyttöönotto sekä teoreettista taustaa perusteluiksi. Toimintamalli toteutetaan 10 kuukauden ajanjaksolla ala-asteikäisten koululaisten saattamiseksi ylä-asteelle. Lähestymistapana on varhainen puuttuminen ammattihenkilöiden aloitteesta. Moniammatillinen työryhmä toimii yhdessä kohdelasten ja perheiden kanssa. Kohderyhmänä ovat kuudesluokkalaiset koululaiset, joilla on sosiaalisessa toimintaympäristössä jokin riskitekijä, esim. luvattomia poissaoloja tai päihteidenkäyttöä sekä näiden lasten lähipiirin ihmiset, 6. ja 7. luokkalaisten opettajat, koulukuraattori, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät, kouluterveydenhoitajat, 3.sektorin toimijat ja alueen yrittäjät. Uuden toimintamallin arviointi suunniteltiin suoritettavan haastatteleamalla hankkeessa mukana olleita lapsia ja perheitä sekä ammattihenkilöille laaditulla kyselyllä.

Kirjoittaja ottaa artikkelillaan kantaa sosiaalityön nykytilaan ja menetelmiin sekä pyrkii herättämään keskustelua runsaasta hankkeistamis -kulttuurista sekä rajallisten resurssien kohdentamisesta perustehtävän toteuttamiseen sosiaalialan kentässä.

Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA): koululaiset, sosiaalityö, perhetyö, varhainen puuttuminen, hankkeet

ABSTRACT

This article is my final project and represents a general picture and opinions. The author has completed the Master of Social Services degree at Kemi-Tornio Vocational School University of Applied Sciences in spring 2009. The goal of the programme was developing citizen- and district-oriented practices of health care and social services. The author chose as his final thesis a project to produce a working model for early intervention in child protection when working with families.

The article describes the new working model and its implementation as well as theory. The working model was realized for a period of 10 months for primary school aged children to bring them to the upper grades of comprehensive school. The way to approach is early intervention is through the initiative of professional personnel. A multi-professional team works together with the child and family. The target group was sixth grade pupils, who were in a social risk environment, for example being absent from school without permission and alcohol abuse, as well as the people they are regularly or daily in contact with – sixth and seventh grade teachers, the school welfare officer, family and social workers, school health personnel and local entrepreneurs. Evaluation of the new working model was planned to be carried-out by an interview project with participating children and families, as well as a questionnaire for the professional personnel.

The author is commenting the present state of social work and procedures, and, at the same time striving to evoke discussion, on the culture of creating abundance and on the limited funding allocations to realize basic functioning in the field of Health Care and Social Services.

Key words: school aged children, social work and social services, family work, early intervention, projects

0 €:n työkalu

Toiminnan ja muutoksen pitäisi tapahtua nyt eikä 15.päivä! Yksi vastaus ja menetelmä on SILTA -hanke ja sen tuottaman toimintamallin vieminen osaksi perustehtävän toteuttamista sosiaalialan työkentässä. Virkamiesten puheet ja suunnitelmat toimistoissa koskevat projekteja mutta perustyö on alamaissa. Suunnitelmat ja teoriat ovat viisastelua, ei käytännössä kestäviä toimintamalleja. Työntekijöitä sekoittavat ja uuvuttavat jatkuvat hankkeistamiset.

”Huomisesta puhuminen on hyväuskoista höpinää.”

Taulukkoon 1 on koottu viisi sosiaalialan hanketta, joiden avulla havainnollistetaan sitä, että välttämättä suurelta rahalliset resurssit eivät takaa toimivien ja käytännönläheisten työmenetelmien kehittämistä tai perustyön vaikuttavuuden lisäämistä hankkeiden avulla. Hankkeiden tuloksena kehitetyistä toimintamalleista osa on sellaisia, että niiden soveltaminen käytännössä vaatii erillisiä taloudellisia tai henkilöstöresursseja eli ne eivät ole niin sanottua budjetoitua perustehtävää. Usein hankkeet koetaan täysin erillisiksi toiminnoiksi perustyöstä, jolloin niiden tuottamat menetelmät eivät suoraan sovellukaan perustyön toteuttamismenetelmiksi. Koska hankkeiden toteuttaminen vaatii yleensä erillisen resursoinnin ja siksi myös aikataulutuksen, ne eivät ole joustavasti käytettävissä silloin kun todellinen tarve on vaan ne viedään läpi hankkeen aikataulutuksen mukaisesti asiakkaan tarpeista huolimatta. Myös hankkeiden raportointi ja ohjaustyö vievät melkoisesti työaikaa, joka on pois perustehtävän toteuttamisesta. Usein hankkeiden loppuraportit ovat pitkiä ja teoreettisia ja todellinen hyöty varsinaisen työn toteuttamiseen ja kehittämiseen jää mielestäni ohueksi.

TAULUKKO 1. Kokoamataulukko eräistä sosiaalialan hankkeista (www.nuorisotutkimusseura.fi (hankkeet 1 ja 2) ; www.socca.fi/aineistot (hankkeet 3 ja 4) & www.jns.fi (hanke 5)).

PROJEKTI	TAVOITE	BUDJETTI	AJANJAKSO	TULOKSET
1) Gretschel A. (toim.) (2009) Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008 – hanke	Kehittää menetelmä, jolla mahdollistetaan nuorten mukanaolo peruspalveluiden arvioinnissa	50 000 €	1 vuosi 2008	Toimintamalli: kyselylomake ja dialogi työmenetelmänä.
2) Rantanen M. (2004) Voitto kotiin – kokeiluhanke	Ennaltaehkäistä lasten ja nuorten päihteidenkäyttöä sekä tukea vanhemmuutta	459 000 €	3 vuotta 2002–2004	Kokeilu eli ns. säännölliset perheleirit osoittautuivat liian kalliiksi toteuttaa jatkossa. Suositus: perhekerhoja.
3) Portell T. & Marjamäki L. (2008) Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli 2008	Kehittää toimintamalli monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamiseen	30 000 €	1 vuosi 2006–2007	Työssäoppimisen prosessimalli. Mallin käyttäminen vaatii erillisten ohjauspalkkioiden maksamista eikä ole perustyössä tapahtuvaa toimintaa.
4) Honkanummi E. (toim.) (2006) Osallistuva vanhemmuus – kehittämishanke pääkaupunkiseudulla	Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevien sekä vanhempien osallistumista vahvistavien työmenetelmien ja toimintamallien käyttöönotto seudullisesti	450 000 €	3 vuotta 2002–2004	Kehittämiskustannus ja osallistuva vanhemmuus – toimintamalli sekä verkostoituvan seutuosaamisen – malli.
5) Savela A. (2206) Sosiaalityön kehittäminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2003–2005	Kehittää sosiaalityötä ja turvata perussosiaalityön toimintaedellytykset uudentyyppisten toimintakäytäntöjen ja –verkostojen avulla.	150 000 €	3 vuotta 2003–2005	Selvitys henkilöstön täydennyskoulutustarpeista ja työhyvinvoinnista. Sähköinen ekstranet, kehittäjäkoulutus, ryhmätyönohjaukset, sähköinen toimintatutkimus – malli.

Sosiaalialan kehittämishankkeisiin käytetään vuosittain merkittäviä rahasummia yhteiskunnan varoja. Esimerkiksi Kainuussa sosiaalialan kehittämishankkeisiin käytettiin vuosina 2003–2006 yhteensä 2 366 528 €. Tästä summasta varhaisen puuttumisen hankkeisiin osoitettiin 100 000 € ja perhepalveluiden kehittämiseen 706 126 € (stm.fi). Taloudellisen taantuman myötä tulleet toimenpiteet ja rajoitteet sekä vallitseva lama-keskustelu luovat 0 euron budjetilla toteuttavalle hankkeelle hyvän lähtökohdan: siitä ei voi kieltäytyä. Tällä hetkellä on yhä suurempi tarve palvelujen tuottamiseen sosiaalityön kentässä perustehtävän kautta. On olemassa vahvat rakenteet, voimavarat ja muut resurssit mutta onko toimivat menetelmät? SILTA – hanke osoittaa, että 0 euron budjetilla saavutetaan vaikuttavuutta!

Kehittämishankkeeni tavoitteena on luoda toimintamalli varhaiselle puuttumiselle lastensuojelun perhetyössä. Hankkeen lisäarvona saadaan kustannusvaikutuksiltaan tehokas toimintatapamalli, jollaisten käyttöä tulisi huomattavasti lisätä hyvinvointiyhteiskunnassamme, jonka taloudelliset resurssit ovat rajalliset. Toteuttajina ovat moniammatillinen työryhmä, kuudesluokkalaisten koululaiset ja heidän lähipiirinsä (esimerkiksi perheenjäsenet, naapurit, sukulaiset, kaverit tai muut nuorelle tärkeät ihmiset), 6. ja 7. luokkalaisten opettajat sekä alueen yrittäjät ja muut toimijat, kuten urheiluseurat. Moniammatilliseen työryhmään kuuluvat perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät, koulukuraattori, -terveydenhoitaja ja nuorisotyöntekijä. Kuudesluokkalaisista koululaisista valitaan mukaan ne, joilla on sosiaalisessa toimintaympäristössään jokin riskitekijä, esimerkiksi luvattomia poissaoloja tai päihteidenkäyttöä.

Kehittämistehtävässäni luotava toimintamalli on yksi vastuunotonmalli. Eli siinä haetaan sekä yksilön, perheen että koko yhteisön voimavaroja ja vastuuta. Yhteisöllisyys tukee koululaista toimimaan yhteisten sääntöjen mukaisesti ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskuntaan. Toiminnan tarkoituksena on olla ”ruohonjuuritason tekemistä”. Sen toteuttamiseksi ei tarvita juurikaan ”korvamerkittyjä” rahallisia resursseja vaan aikaa, läsnäoloa ja tavallista arkitoimintaa. Perheitä ohjataan ajankäyttöön omassa toimintaympäristössään ja lasten luonnollisten kehitysvaiheiden mukaan. Eri-tyyppisiä extreme -tyyppisiä toimintoja ja kokemuksia ei tarvita koska ne eivät ole jatkossa lapsen ja perheen normaalia yhdessäoloa eikä mahdollisesti taloudellisestikaan perheen saavutettavissa. Kaikille toteutettavissa olevaa toimintaa voivat olla esimerkiksi yhteinen ruuanlaitto ja leipominen, uimahallissa, kirjastossa tai luistinradalla käyminen.

TAULUKKO 2. SILTA – hankkeen rakenne ja aikataulus.

Tavoite	Luoda toimintamalli varhaiselle puuttumiselle lastensuojelun perhetyössä
Kuvaus	Moniammatillinen työryhmä toimii yhdessä kohdelasten ja perheiden kanssa. Luodaan toimintamalli 10 kuukauden ajanjaksolle ala-asteikäisten koululaisten saattamiseksi yläasteelle.
Kohderyhmät	<ul style="list-style-type: none"> - Kuudesluokkalaiset koululaiset, joilla on sosiaalisessa toimintaympäristössä jokin riskitekijä, esim. luvattomia poissaoloja tai päihteidenkäyttöä - Näiden lasten lähipiirin ihmiset - 6. ja 7. luokkalaisten opettajat - koulukuraattori - perhetyöntekijät - sosiaalityöntekijät - kouluterveydenhoitajat - yrittäjät
Lähestymistapa	Varhainen puuttuminen ammattihenkilöiden aloitteesta Apuna Huolenvyöhykkeistö ja dialogi -menetelmät
Arviointi	<ul style="list-style-type: none"> - Arviot/haastattelut koskien lapsia ja perheitä - Ammattihenkilöille kyselyt - Perhetyöntekijöiden jatkuva arviointi lasten ja perheiden tapaamisien jälkeen - Väliarviointi yhteistyötahojen (ei kohderyhmän) kanssa - Väliarviointi kaikkien osallistujien kanssa - Loppuarviointi
Yhteistyötahot	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnan perhetyö - opetustoimi - sosiaali- ja terveystoimi - perheet / lähipiirit - 3.sektori (esim. urheiluseuran paikallisosasto) - yrittäjät (esim. lähikauppias)
Aikataulus	<ul style="list-style-type: none"> - Marraskuussa perhetyöntekijöiden suunnittelutyö käynnistyy - Joulukuun alussa ensimmäinen info yhteistyötahoille (ei kohderyhmälle). - Tammikuussa toinen info toiminnan käynnistämisestä ja kohderyhmän esittely - Tammikuussa käynnistyvät säännölliset tapaamiset kestäen toukokuulle - Kesätoiminta (kesäkuu-elokuu) - Elokuussa lasten tapaaminen - Elokuun lopussa jälkitapaaminen lasten ja perheiden kanssa

Taulukossa 2 esitetään hankkeen rakenne ja aikataulus. SILTA – hanke toteutetaan 10 kuukauden ajanjaksolla. Toiminta ajoittuu alkutalvesta seuraavaan syksyyn koska useimmiten marraskuuhun mennessä koulukuraattori ja opettajat pystyvät arvioimaan onko tarvetta tällaiselle toimintamuodolle ala-asteelta ylä-asteelle siirtyvien koululais-ten kohdalla kyseisenä toimintakautena.

**”Nöyryyden
tikapuita pitkin
voi kiivetä
ruohonjuuritasolle.”**

Asiakaslähtöisyys on keskeinen sosiaalityön kehittämisen näkökulma. Jos ja kun haluamme ylläpitää hyvinvointivaltiota, jonka arvoihin kuuluu muun muassa heikoimmista huolehtiminen, olisi tähän varattava myös resursseja. Heikompien syyllistäminen ei ole hyvinvointivaltion arvojen mukaista mutta kuitenkin sitä esiintyy jopa viranhaltijoiden taholta. Onko toimintamme oikeudenmukaista, tasa-arvoista ja yksilön valintoja kunnioittavaa? Ovatko kaikki asiakkaat ja kansalaiset meille samanarvoisia ja arvokkaita? Mitä on samanarvoisuus: kaikille kaikkea yhtä paljon vai kaikille tarpeensa mukaan. Vanhemmilla on tärkein vastuu lapsistaan mutta muidenkin lapsia lähellä olevien aikuisten tulee puuttua, jos he havaitsevat ongelmia. Esimerkiksi opettajat tuovat esille turhautumistaan ja huolestumistaan lasten ja nuorten voinnista arjessa, kyläkoulujen lakkauttamisista, ryhmäkokojen kasvamisesta ja tavallisiin opetusryhmiin integroitujen erityisoppilaiden määrän lisääntymisestä (Ylönen & Sinkko 2008).

**”Herääminen on
väsyttävää puuhaa.”**

Suomalaislapset ovat taidoiltaan maailman kärkeä, mutta viihtyvät huonosti koulussa, tuntevat terveytensä huonoksi, käyttävät mielialalääkkeitä, päihteitä ja joutuvat kokemaan väkivaltaa (OECD 2001). Lapsen lähiverkosto muodostuu joukosta toimijoita ja niitä yhdistävistä suhteista. Merkityksellisiä ovat siis sekä toimijat että etenkin heidän välisensä yhteydet. Parhaat tulokset saadaan aikaan silloin, kun otetaan huomioon sekä yksittäisen toimijan ominaisuudet että toimijoiden välinen suhdeverkosto. Perinteisesti moniammatillisissa palavereissa toimitaan niin, että ammattilaiset keskustelevat keskenään ja asiakas on kuuntelijan roolissa. Ammattilaisten käyttämä kieli ja termistö passiivoivat ja hämmentävät asiakasta. Äärimmillään asiakkaat tuntevat itsensä ulkopuolisik-

si ja tyhmiksi. Toinen käytännössä ilmenevä ongelma moniammatillisuuteen liittyen on asiakkaan kontaktien määrä ja laatu: Paperilla ja suunnitelmissa esitetään moniammatillisuuden toimivan mutta usein todellisuudessa asiakasta kierrätetään eri ammattilaisten luota toiselle eikä aitoa ammattilaisten välistä yhteistyötä tapahdu. Asiakas ei koe, että ammattilaiset toimisivat yhteen hänen parhaakseen vaan tapaamiset ovat irrallisia tapahtumia. (Aro 1998; Furlong & Cartmel 1997; Mattila & Uusikylä 1999; Peltonen 2008.)

”Ainoa vaihtoehto on mahdollisuuksien surma.”

Liian monen suomalaislapsen asiat ovat huonolla tolalla, ja syrjäytymisvaara kasvaa taantuman vuoksi. Varhainen puuttuminen vaatii koko lasten ja nuorten toimintaympäristön ottamista mukaan muutokseen ja vaikuttavan toimintamallin luomiseen, jotta voidaan odottaa pysyviä muutoksia nuorten käyttäytymisessä. Varhaisella puuttumisella pyritään ehkäisemään pitkäkestoisten ja suurempien ongelmien syntyminen. Tutkimusten mukaan tehokkain keino käyttäytymisen pysyvään muutokseen on valjastaa toimintaan mukaan koko nuoren ja perheen toimintaympäristö ja toimijat. (Aalberg 2005; Backman 1996; Blos 1999; Furlong & Cartmel 1997; Marttunen & Kiianmaa 2003.)

Kehittämishankkeeni kohderyhmänä ovat 6-7 -luokkalaiset koululaiset, joilla on menossa kehitys- ja siirtymävaihe lapsuudesta nuoruuteen. Tähän vaiheeseen liittyy itsenäistyminen ja omien arvojen sisäistäminen. Nuoret oppivat ja omaksuvat hyvinvointiin ja tottumuksiin liittyvät arvot, asenteet, tiedot ja taidot yhteisön, perheen ja kavereiden sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Valinnat ovat sidoksissa nuoren elämäntilanteeseen ja taustatekijöihin, jotka voivat joko altistaa tai suojata lasta ja nuorta. Ulkoisista voimavaroista tärkeimpiä ovat vanhempien, muiden aikuisten ja kavereiden tuki sekä harrastusmahdollisuudet. Sisäisistä voimavaroista tärkeitä ovat sosiaaliset taidot, sosiaalinen itsenäisyys, itsetunto ja tieto. Näitä voimavaroja tukemalla ja vahvistamalla voidaan mielestäni saavuttaa pysyviä tuloksia syrjäytymisvaaraa ajatellen. Vanhempien ja muiden lapsen tai nuoren toimintaympäristön aikuisten tukeminen ja yhteisten periaatteiden noudattaminen vahvistaa yhteisön merkitystä. (Backman 1996; Furlong & Cartmel 1997; Rönkä, Poikkeus & Viheräkoski 2002; Pirskanen 2007.)

**”Lukemisen lahjaa
kiittää parhaiten
uimalla
kirjameressä”**

Lastensuojelun avohuollon palveluita käytti toissa vuonna yli 60 000 lasta ja nuorta, ja kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli yli 16 000, eli yli prosentti alle 18-vuotiaista. Lastensuojelutapaukset ovat kaksinkertaistuneet kuntien sosiaalityössä 10 vuodessa. Ja lähes 100 000 lasta ja nuorta on syrjäytymisuhan alla (uusi.sotkanet.fi). Huolen vyöhykkeistö on apuväline ja menetelmä, jota työntekijä voi käyttää lapsen tilanteen jäsentämiseksi ja yhteistyön kehittämiseksi. Vyöhykkeistön avulla voidaan jäsentää työntekijöiden lapsista ja nuorista kokeman huolen määrää. Sen tarkoituksena on auttaa selkiyttämään työntekijöiden keskinäistä ja/tai työntekijöiden ja perheiden yhteistoimintaa. Käytössä on yhteinen käsite: huoli. Huolen vyöhykkeitä on neljä. Vyöhykkeet jakaantuvat seitsemään huolen asteeseen. Ensimmäisessä vyöhykkeessä on ei huolta -tilanne ja viimeisenä on suuren huolen -tilanne, jossa työntekijä kokee lapsen tai nuoren olevan välittömässä vaarassa. (STM 2003; www.info.stakes.fi; www.sosiaaliportti.fi).

Huolen puheeksi oton ennakointimenetelmä auttaa työntekijää puuttumaan huolitilanteisiin varhain ja tukihenkisesti. Menetelmän keskeisiä elementtejä ovat huolen subjektiivisuus, voimavarojen hakeminen ja oman toiminnan seurausten ennakoiminen. Siitä on saatu hyvää palautetta erityisesti peruspalvelujen kuten päivähoidon, neuvolan ja koulun työntekijöiltä. Kokemusten mukaan huolten ottaminen esille ja niistä keskusteleminen vaatii ammattitaitoa, herkkyyttä ja aitoa välittämistä. Dialogi työmenetelmänä on haastava. (Seikkula & Arnkil 2005; Stakes 2009).

**”Mitä enemmän
puhuu,
sitä vähemmän
kuuntelee.”**

Uudenlaisen toimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto vaatii osaavaa ja osallistavaa johtamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden johtamisen päämääränä on tukea väestön terveyden ja hyvinvoinninedistämistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tavoitteiden saavuttamista, palvelujen toteuttamista ja henkilöstön toimintaa. Johtaminen on osa kokonaisjohtamista ja kehittämistä. Lähtökohdat johtamiselle määräytyvät organisaation strategisista tavoitteista ja menestystekijöistä. Uusien toiminta-

mallien kehittäminen ja käyttöönotto täytyy sisältyä organisaation strategiaan, jotta se saavuttaa olemassaolon oikeutuksen ja hyväksynnän myös johdon ja luottamuselinten tasolla. (Kotter & Cohen 2002; STM 2006.)

Palvelujärjestelmät eivät toimi ilman inhimillisiä voimavaroja ja niiden taitavaa johtamista. Jaettu, asiantuntijuuteen ja osaamiseen perustuva johtaminen edistää toiminnan uudistumista. Alan vetovoimaisuutta voidaan vahvistaa ja turvata ammattitaitoisella lähijohtamisella. Sosiaali- ja terveysministeriön raportissa (2006) pidetään tärkeänä kiinnittää huomiota tekijöihin, jotka parantavat saatavuutta ja työoloja, jotta voidaan turvata riittävä henkilöstö alalle. Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät ovat taipuvaisia lähtemään organisaatiosta tai kokonaan alalta, jos he kokevat jäävänsä ilman mahdollisuutta itsenäiseen työskentelyyn. Vaikka työntekijät yleisesti ottaen pitävät työtään haasteellisena ovat mahdollisuudet vaikuttaa työtahtiin ja työmäärään tällä hetkellä liian vähäiset. Työautonomiaa ja urakehitystä tukemalla sekä vaikutusmahdollisuuksia laajentamalla voidaan edistää ammattilaisten sitoutumista omaan alaansa ja siten turvata korkeatasoinen palvelu. Mahdolliset työyhteisön ongelmatilanteet, esimerkiksi kiusaaminen tai väkivallan uhka, todennäköisesti estävät työn kehittämisen tai ainakin uuden toimintamallin todellisen käyttöönoton.

Osaamisen johtamisen päämääränä on tukea väestön terveyden edistämistä, toiminnan tavoitteiden saavuttamista, asiakkaille tarjottavien palvelujen toteuttamista sekä ammattihenkilöstön toimintaa. Nykypäivän johtaja on haastavassa esimiesasemassa. Tämänhetkinen sosiaali- ja terveydenhuollon tilanne edellyttää tehostamaan inhimillisten voimavarojen johtamista. Esimies toimii muuttuvissa toimintaympäristöissä ja hänellä tulee olla näkemystä alan kehittämiseen, koulutukseen, tutkimukseen ja strategiseen johtamiseen. Esimiehen on löydettävä toiminnassaan tasapaino vastuun ja vallan välille, vastattava taloudellisesta niukkuudesta, kannettava lähijohtajan ihmissuhdekuormaa ja verkostoiduttava yhteistyötahojen kanssa. (Kaivo-oja & Suvinen 2001; Kotter & Cohen 2002; STM 2006.)

**”Ihminen
määrää
itse itsensä.”**

Asiakkaan sitouttaminen hankkeeseen sekä etenkin pysyvän toiminnan muutoksen aikaansaamiseen edellyttää osallistamista. Osallistaminen on osallisuuden rinnakkais-

muoto, osallistumismahdollisuuksien tarjoamista yksilöille tai yhteisöille. Hankkeeseen liittyen osallistaminen on keino saada nuoret ja lapset innostumaan ja kehittämään ideoita konkreettiseksi toiminnaksi. Osallistaminen ja valtaistaminen liittyvät kiinteästi yksilö-, ryhmä- ja yhteistyömetodeihin, joita sosionomi voi käyttää työssään köyhyyden, osattomuuden ja syrjäytymisen torjumisessa, sosiaalisten ongelmien aiheuttamien vaurioiden korjaamisessa sekä poliittisiin, taloudellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin vaikuttamisessa. (Kuosmanen 2009).

Valtaistaminen tarkoittaa sitä, että asiakkaalle ei tarjota valmista listaa esimerkiksi siten, että otanko pullani pitkona, kanelipullana tai voisilmäpullana vaan pulla on tehtävä itse. Työntekijä valtaistaa innostamalla: lähtee tarvittaessa mukaan kauppaan hiivan ja jauhojen ostoon, valitsee reseptiä yhdessä asiakkaan kanssa, neuvoa uunin lämpötilanvalinnassa. Vastuu pullan valmistumisesta on kuitenkin asiakkaalla. Ja vaikka jokaisella leipomiskerralla pullasta tulee erilaista, joskus herkullista ja joskus likilaskuista tai pinalta palanutta, niin kuitenkin aina leivotaan uudestaan.

Voimaantuminen ja valtaistaminen koskevat koko yhteiskuntaa sekä yksittäistä henkilöä, asiakasta, työntekijää, naapuria, ystäviä, kaikkia. Voimaantuminen voidaan nähdä yksilön hyvinvointina, yhteisöllisenä mahdollisuutena, ryhmien hyvinvointina ja tarkasteluna sekä yhteiskunnan interventiona. (Heikkilä & Heikkilä 2005; Siitonen 1999).

”Santsikupillinen maistuu toiselle.”

Yksimielisyyttä siitä, miten sosiaalisten interventioiden vaikutukset syntyvät tai millaisin tutkimusasetelmin vaikuttavuutta voidaan osoittaa, ei vallitse. Nykyään monet peräänkuuluttavat sosiaalialalle metodologista pluralismia. Se tarkoittaa monipuolista lähestymistapaa hyvien käytäntöjen todentamiseen. Näkökulman mukaan käytäntöjen arvioinnissa olisi tärkeää vastata kysymykseen "mikä toimii, kenelle ja millaisissa olosuhteissa". Metodologisen pluralismin ajatus on, että vaikuttavuusarvioinnin lisäksi käytännön hyvydestä tarvitaan kuvailevaa, analyyttistä, diagnostista, teoreettista ja normatiivista tutkimusta. (Laitinen 2000; Vedung 2003).

Tavoitteiden arviointi yhdistettynä vaikuttavuusarviointiin on myös tyypillinen lähestymistapa hankkeissa. Kun tavoitteiden arviointi yhdistetään tavoite- ja tulosjohtami-

seen, arvioinnilla pyritään selvittämään tavoitteiden saavuttamista ja sitä onko myönnetty varat ja muut resurssit käytetty järkevästi (value for money -ajattelu). Tässä tarkastellaan loppusuoritteita eikä niinkään tuloksia. Tästä voidaan edetä kohti kustannustehokkuuden arviointia. (Laitinen 2000; Virtanen 2007; Vedung 2003).

**”Sanat
valuvat suusta,
ajatukset sydäimestä.”**

Tiedon, tavoitteiden ja tulosten jakaminen yhteistyökumppaneille ja johdolle sekä luottamuselimille on tärkeää koko hankkeen keston ajan. Näin toimijat myös sitoutetaan asiaan ja saadaan arvokasta tietoa sekä palautetta. Tiedottamiseen kannattaa panostaa, esimerkiksi virallisten raporttien lisäksi voi käyttää valokuvia, keskustelufoorumeita, kyselyjä tai tietoiskuja.

**”Hoppuilla tulee
nopeasti kiire.”**

Tällä artikkelilla haluan herättää päättäjiä sekä muita kansalaisia ajattelemaan SILTA – hankkeen kaltaisten toimintamallien avulla luotujen menetelmien hyödyntämistä. Ne ovat perustehtävän toteuttamismuotoja vaihtoehtoina jatkuville perustyöstä irrallaan toteutettaville projekteille. Tällainen perustyökalu voidaan ottaa aina tarvittaessa käyttöön vaikka välittömästi osana muuta sosiaalityötä. Ei tarvita erillistä rahoitusta tai henkilöstöresurssia tai toimintakautta.

Sosiaalityön ja – menetelmien muutostarve on ilmeinen ja halu nopeisiin vaikuttaviin tekoihin ja toimintoihin suuri. Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty eli esimerkiksi tarveanalyysin laatiminen voi olla järkevää ennen kuin päätetään mihin toimiin ryhdytään. Alueen toimijoiden ja kansalaisten valtaistaminen jakaa vastuuta ja osallistaa oman yhteisön ja koko yhteiskunnan toimintaan. Muutoksen johtaminen on taitolaji ja se edellyttää monenlaisia taitoja, kuten rehellisyys, avoimuus ja keskustelutaito. Näiden perustaitojen lisäksi sosiaalityön esimiehiltä edellytetään strategista kyvykkyyttä sekä henkilöstöjohtamisen taitoja. (Juuti & Virtanen 2009).

SILTA -hanke on perustyöhön sisältyvä mahdollinen työkalu, se on käyttöönotettavissa aina tarpeen vaatiessa ilman erillisiä rahoitus ynnä muita sellaisia toimenpiteitä. Työnkuvan olisi sallittava olla joustava ja vastattava aina siihen haasteeseen, joka kulloinkin on ajankohtaisesti akuutti. Varhaisen puuttumisen toimintamalli lasten ja nuorten syrjäytymisen estämiseen on taloudellisesti kannattavaa ja yksilön kehityksen ohjaajana varhaiset ohjaustoimenpiteet luovat edellytyksiä sosiaaliseen kasvuun tehokkaammin kuin korjaavat toimenpiteet vuosia myöhemmin.

LÄHTEET

- Aalberg, V.** (2005). Antisosiaalinen nuori. Teoksessa: Brummer, M. & Enckell, H. (toim.) Lasten ja nuorten psykoterapia. 1.painos, 239-246. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Aro, J.** (1998). Verkosto yhteiskuntatieteellisenä metaforana. Tiede & Edistys 23(3), 186-197.
- Backman, H.** (1996). Syrjäytymisen riskiryhmät. Teoksessa: Jakku-Sihvonen, R. & Lindström, A. & Lipsanen, S. (toim.). Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Arviointi 1, 499-517. Helsinki: Opetushallitus.
- Blos, P.** (1999). Nuoruusikäisten ymmärtämisestä. Teoksessa: Niemi, T. (toim.) Nuorisopsykoterapian erityiskysymyksiä 4, 31-56. Helsinki: Yliopistopaino.
- Furlong, A. & Cartmel, F.** (1997). Young People and Social Change. Individualization and Risk in the Late Modernity. Buckingham: Open University Press.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K.** (2005). Voimaantumisen työyhteisön haasteena. Porvoo: WSOY.
- Juuti, P. & Virtanen, P.** (2009). Organisaatiomuutos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kaivo-oja, J. & Suvinen, N.** (2001). Sosiaali- ja terveysalan tulevaisuuden näkymät vuoteen 2030. Teoksessa: Voutilainen, P. & Saranto, K. & Peiponen, A. & Mikkola, T. (toim.) Hoitotyön vuosikirja 2002, 9-45. Hygieia. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kotter, J. & Cohen, D.** (2002). The Heart of Change. Real Life Stories of How People Change their Organizations. Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Kuosmanen, V.** (2009). Luento: Osallistavien ja aktivoivien käytäntöjen syventäminen. Kemi-Tornio ammattikorkeakoulu. 15.1.2009. Ei julkaistu.
- Laitinen, R.** (2000). (toim.) Arvioinnin arkea ja peruskysymyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Kirjapaino Hakapaino Oy.
- Marttunen, M. & Kiianmaa, K.** (2003). Nuoret ja päihteet. Teoksessa: Salaspuro, M., Kiianmaa & Seppä, K. (toim.) Päihdelääketiede. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Mattila, M. & Uusikylä, P.** (1999). Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostanalyysiin. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

OECD (2001). Knowledge and Skills for Life. First Results from PISA 2000. Education and Skills.Paris: OECD Publications.

Peltonen, H. (2008). Nurmijärvi tarttuu huoleen heti. Diaogi 18(1), 4-8.

Pirskanen, M. (2007). Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopio: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Kuopion Yliopisto.

Rönkä, A. & Poikkeus, A-N. & Viheräkoski, J. (2002). Seiskalta kasille – nuoret ja vanhemmat muutoksessa. Teoksessa: Viattomuudesta vimmamaan. Lapsuudesta nuoruuteen –siirtymävaiheen tarkastelua. Stakes, julkaisuja 23, 95-104. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Seikkula, J. & Arnkil, T.E. (2005). Dialoginen verkostotyö. Hygieia. Tampere:Tammi.

Siitonen, J. (1999). Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja E37.

STM. (2003). Lastenneuvolatoiminnan asiantuntijatyöryhmän muistio. Opas lastenneuvolatoiminnan järjestämiseksi kunnissa. Työryhmämuistio 7.

STM. (2006). Sosiaali- ja terveystieteiden strategiat 2015 – kohti sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 2006:14.

Vedung, E. (2003). Arviointialto ja sen liikkeelle panevat voimat. Fin-Soc Työpapereita 2/2003. Helsinki: Stakes.

Virtanen, P. (2007). Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ylönen, P. & Sinkko, L. (2008). Varhainen havainnointi ja ennaltaehkäisevä toiminta. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita.

www.info.stakes.fi

www.jns.fi

www.nuorisotutkimusseura.fi

www.socca.fi/aineistot

www.sosiaaliportti.fi

www.stm.fi

<http://uusi.sotkanet.fi/>